

УДК 070:654.197:161.25

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ЧИСЛІВНИКОВИХ ФОРМ У ПРЯМОЕФІРНОМУ ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ МОВЛЕННІ

Анатолій Капелюшний

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті йдеться про найпомітніші тенденції, пов'язані з практикою використання числівникових форм під час мовлення телевізійних журналістів у прямому ефірі на провідних українських телеканалах. Проаналізовано як позитивні тенденції, так і найтипівіші хиби в мовленні журналістів, які ведуть інформаційні, спортивні та ін. телепередачі.

Ключові слова: телевізійне мовлення, тележурналісти, помилки у використанні числівникових форм.

Історія українського прямого (живого) ефіру сягає часу перших телевізійних передач загалом, оскільки тоді всі передачі йшли в прямому ефірі, бо потрібної записувальної техніки ще не було. Тому в українських тележурналістів було вироблено певну культуру прямого ефіру, прямиоефірного спілкування, трохи втрачену в 70–80-ті роки, коли панувала тоталітарна журналістика, і відновлену на початку нового століття. Зараз у живому ефірі транслюють інформаційні випуски майже на всіх каналах, а також політичні ток-шоу на Першому національному, на “1+1”, “Інтері”, “ІСТV”, ЛТБ, на 5-му каналі, ТРК “Київ”, НТН, проводять окремі розмови з гостями студії в новинах на каналах НТН, “Тоніс”, ТРК “Люкс”, а також коментують спортивні змагання на Першому національному, на СТБ, “Інтері”, в ТРК “Україна”, на ЛТБ та на спеціалізованих спортивних каналах “Мегаспорт” і “Євроспорт–Україна”. Найбільшу кількість передач (крім спортивних каналів) у прямому ефірі проводить інформаційний 5-й канал. Є й такі телеканали, які майже зовсім не мають прямиоефірних передач (ТЕТ, К2), на “Новому каналі”, крім новин, у живому ефірі йде тільки передача “Гол”.

Стилістичні особливості кількісних числівників виявляються здебільшого в їх зв'язках з іншими словами (несамостійне вживання, тобто поєднання з іменниками, які вказують на раховані предмети; числівник виконує квантативну функцію) та частково у функціонуванні окремих числівникових форм і категорій (самостійне вживання, за якого числівник передає суто кількісне значення; виконує нумеративну функцію) (Див.: [1; 152], [5; 203], [6; 188]). Проблеми, пов'язані зі стилістичним використанням числівникових форм, висвітлено особливо повно й у потрібних для нашого дослідження аспектах у працях І. Р. Вихо-

ванця і К. Г. Городенської, Г. Й. Волкотруб, П. С. Дудик, О. Д. Пономарева (Див.: [1—3, 5, 7]). Найчастіше, коли йдеться про практику стилістичного використання числівникових форм, згадують про помилкове їх уживання. І найчисленнішими є хиби у стилістичному використанні кількісних числівників.

Проте не завжди сучасна практика прямоєфірного телевізійного мовлення підтверджує згадану тезу. Скажімо, порівняно небагато помилок у стилістичному використанні числівника *один* (*одна, одне*), його форми *одні*. Здебільшого ці хиби пов'язані з тим, що вживання форми *одні* в значенні інших частин мови, характерне для просторіччя; літературному мовленню воно не властиве (Див.: [5; 204–205], [6; 188–189], [8; 246–247]). А тележурналісти переважно під впливом російської мови та розмовної стихії інколи вживають цю числівникову форму в значенні займенників, часток. Трапляються й окремі інші помилки в уживанні числівника *один*, пов'язані, зокрема, з неправильним поєднанням його з іменниками тощо: *Показує атестат сина. Одні п'ятірки* (23. — 2006. — 28 квітня); *Один з джерел влади* (10. — 2006. — 8 червня); *Команди були гідні одне одного* (14. — 2006. — 1 липня); *До двадцяти одного градусів за Цельсієм* (22. — 2006. — 22 серпня); *Карпати перетворилися на місце, де стирчать одні пеньки* (15. — 2006. — 10 вересня); *Її змінює дівчина. Одна з перших християн* (27. — 2006. — 30 вересня).

Однитипними є й помилки пов'язані з уживанням слова *пара*, властивого розмовному мовленню. Проте тут переважає тип помилок, який не був визначальним у вживанні числівника *один*. Йдеться про неправомірне поєднання слова *пара* з тими групами іменників, які не позначають двох осіб чи взагалі двох істот, об'єднаних спільною дією, станом, почуттям; два предмети, що становлять одне ціле, зокрема й предмети роздрібної торгівлі: *Про що саме буде підсумкова програма “Час”, за пару хвилин* (10. — 2005. — 5 листопада); *Через пару хвилин Шванштайгер установив паритет* (10. — 2005. — 5 листопада); *Повернемося до студії через пару хвилин* (10. — 2005. — 21 листопада); *Хочу ще сказати пару слів глядачам П'ятого каналу* (10. — 2005. — 21 листопада); *Сказав пару слів суперникам* (15. — 2006. — 10 червня); *Вже за пару років переїхати до хмарочоса* (25. — 2006. — 19 липня); *Залишаю вас на пару тижнів* (26. — 2006. — 18 серпня); *Гра його в останні пару місяців не виглядала такою яскравою* (20. — 2006. — 20 серпня); *Операція отримання грошей займає лише пару хвилин* (22. — 2006. — 1 грудня).

Так само у вживанні числівників *два, три, чотири* всі помилки спричиненні порушенням норми, згідно з якою іменники з ними сполучаються у формі називного відмінка множини, крім кількох окремо зазначених випадків: *У півзахисті — два опорних півзахисника* (29. — 2005. — 3 листопада); *Два темношкірих гравця у команді “Волинь”* (29. — 2005. — 20 листопада); *Всі три голкіпера зараз тренуються* (29. — 2006. — 23 лютого); *І за сумою двох поєдинків 3:2* (29. — 2006. — 23 лютого); *Забив за “Фіорентину” вже 22 м'яча* (29. — 2006. — 5 березня); *Журналісти, напевно, місяця два кусають Анчелотті* (30. — 2006. — 8 березня); *Два гравця у лінії нападу* (29. — 2006. — 12 березня); *В середній лінії — три футболіста* (30. — 2006. — 4 квітня); *У світі 63 журналіста було вбито лише торік* (16. — 2006. — 3 травня); *“Сталь” і “Закарпаття”. Дві невдахи цього сезону* (29. — 2006. — 10 травня); *Ні, відпускати на три метра м'яч ніхто не дозволить* (24. — 2006. — 10 травня); *Ми самі починаємо війну на два фронти* (16. — 2006. — 11 травня); *Матч, що був чотири дня тому*

в Києві (29. — 2006. — 14 травня); Там чотири гравця “Шахтаря” (29. — 2006. — 14 травня); Перевірятимуть тести два викладача (23. — 2006. — 23 травня); Має на своєму рахунку два забитих м'яча (30. — 2006. — 1 червня); Забив два м'яча у ворота Югославії (30. — 2006. — 1 червня); За кілька хвилин на поле вийдуть ще два представника групи “Е” (15. — 2006. — 12 червня); Це триває вже чотири години (23. — 2006. — 18 червня); Збірна Англії виграла, забивши два м'яча (15. — 2006. — 20 червня); У Португалії три футболіста працює на оборону (14. — 2006. — 1 липня); Більше ніж за чотири тайма в півфіналах (14. — 2006. — 8 липня); Чотири “Оскара”, два “Золотих глобуса” (16. — 2006. — 12 серпня); Нині є два реальних інвестора (22. — 2006. — 16 серпня); Два атакуючих півзахисника (20. — 2006. — 20 серпня); Температура + 44 градусів за Цельсієм (14. — 2006. — 22 серпня); Виграла два представника цієї країни (29. — 2006. — 7 вересня); Під час загоряння в шахті перебувало 64 гірника (23. — 2006. — 10 вересня); Госпіталізовано шістдесят два шахтаря (23. — 2006. — 20 вересня); До Москви вже вилетіло два літака (14. — 2006. — 29 вересня); Шовковський, Кернозенко, Шуст. Три воротаря (30. — 2006. — 7 жовтня); Я зустрілася з тридцятьма трьома гарними дівчинами (14. — 2006. — 27 жовтня); Загалом у автобусі перебувало 11 пасажирів та два водія (10. — 2006. — 12 листопада); Два гравця “Дніпра” (24. — 2006. — 10 грудня); Два м'яча у п'яти матчах (9 — 2007. — 3 січня). Як бачимо, крім кількох виокремлених прикладів, решта — це ілюстрація незнання тележурналістами різних каналів одного-єдиного правила.

Варто також зауважити, що поєднаний із числівником іменник у формі називного відмінка множини має тут наголос на основі (Див.: [1; 173, 180–181], [2; 111–112], [3; 113–114], [4; 284–286], [5; 205], [6; 194–195], [7; 163–164], [8; 252–253, 261–263]). Здебільшого помилки в наголошуванні іменників у формах різних відмінків множини якраз і спричинені сплутуванням акцентуаційних особливостей іменників у їх поєднанні з числівниками та без такого поєднання. Але є в прямиїфірному телемовленні й просто елементарні акцентуаційні помилки, що найчастіше виникають під впливом російської мови: *Чотирнадцять років його існування* (22. — 2006. — 2 серпня); *Там сьогодні загинуло одинадцяттеро людей* (23. — 2006. — 4 серпня); *Залишилося менше одинадцяти хвилин* (13. — 2006. — 7 серпня); *5000 метрів вона пробігла за одинадцять з половиною хвилин* (21. — 2006. — 26 серпня); *Забрала життя понад тисячі людей* (10. — 2006. — 28 серпня); *Пропустили одразу два голи* (18. — 2006. — 30 серпня); *Використовував чотири фальшиві паспорти* (16. — 2006. — 1 вересня); *Чотирнадцятого вересня в Запоріжжі* (28. — 2006. — 4 вересня); *Судовий процес над тринадцятьма лідерами опозиції* (10. — 2006. — 8 вересня); *До дев'яности одного кілограма* (22. — 2006. — 22 вересня); *Одинадцятий раунд розпочався* (14. — 2006. — 23 вересня); *Святкує сто сорокову річницю* (16. — 2006. — 29 вересня); *Понад одинадцять тисяч об'єктів* (27. — 2006. — 5 жовтня); *Зросли у два з половиною рази* (22. — 2006. — 12 жовтня); *Чотири порожні судна* (24. — 2006. — 16 жовтня); *Вперше за одинадцять років* (23. — 2006. — 24 жовтня); *На чотирнадцятій хвилині* (22. — 2006. — 30 жовтня); *І з одного боку, і з іншого* (23. — 2006. — 4 листопада); *44 паси* (20. — 2006. — 5 листопада); *Два рази на рік* (27. — 2006. — 29 листопада); *Коаліціанти недобрали 52 голоси* (16. — 2006. — 15 грудня); *Зростають у 3 і навіть 4 рази* (22. — 2006. — 22 грудня); *Ялинкові іграшки беруть переважно одного кольору* (27. — 2006. — 29 грудня);

Він мав би бути у 62 рази більшим (16. — 2006. — 29 грудня); Святкує сьогодні чотирнадцятий день народження (22. — 2007. — 9 січня); Є постраждали з обох боків (21. — 2007. — 18 січня); Довелося лише на чотирнадцятій хвилині (22. — 2007. — 29 січня).

Хоча, якщо говорити про помилкове використання числівникових форм, то найбільша кількість хиб у мовленні телевізійних журналістів спричинена незнанням особливостей відмінювання кількісних (тільки зрідка порядкових) числівників саме в українській мові, внаслідок чого в живому ефірі лунають розсіянізми: *Глуценко вибудував потужну стінку з шестерох гравців (30. — 2006. — 28 вересня); Економічний внесок Донецької області не компенсує шістьма Вінницькими (29. — 2006. — 20 квітня); Зіграли внічию: ноль — ноль (20. — 2006. — 20 квітня); “Севілья” вирішила використати схему з двома нападниками (20. — 2006. — 20 квітня); Активізувався ще й Хижняк, фінішувавши з одинадцятьма пунктами (29. — 2006. — 26 квітня); Ноль — ноль (30. — 2006. — 1 червня); Цей матч через вилучення футболісти закінчували вдесятерьох (16. — 2006. — 26 червня); Чвертьфінал буде з двох матчів (29. — 2006. — 14 жовтня); Сила підземних поштовхів сягала майже сіми балів (21. — 2006. — 16 жовтня); Свято здоров’я мільонам сімей (9 — 2006. — 16 жовтня); Я зустрілася з тисячма різних людей (14. — 2006. — 27 жовтня); Пряма трансляція на ТРК “Україна” матчу дванадцятого туру (29. — 2006. — 28 жовтня); Били по трьом десяткам металевих діжок (16. — 2007. — 22 січня).*

Здебільшого йдеться про незнання всього декількох коротких пунктів правил. Скажімо, рекордсменом щодо кількості помилок у відмінюванні кількісних числівників на позначення десятків є той пункт, що регулює правильну вимову (і написання) форм непрямих відмінків складних числівників *п’ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят*, у яких перша частина не змінюється: *Цього року дешевше — близько ста п’ятидесяти (16. — 2006. — 29 травня); На п’ятидесятій хвилині (29. — 2006. — 7 травня); Єдиний м’яч на семидесятій хвилині забив Микола Давидов (29. — 2006. — 10 травня); Сорок два проти п’ятидесяти восьми (14. — 2006. — 19 червня); Штрафуватимуть від п’ятидесяти до п’ятидесяти тисяч гривень (14. — 2006. — 1 липня); Відіграли порядку шестидесяти матчів за клуби (15. — 2006. — 9 липня); Повинен віддати від сорока до шестидесяти тисяч доларів (19. — 2006. — 19 липня); Дев’ять з них займають близько восьмидесяти п’яти відсотків ринку (10. — 2006. — 26 липня); Преміальні у розмірі чотирьохсот п’ятидесяти тисяч доларів (29. — 2006. — 5 серпня); Його ціна — близько семидесяти п’яти гривень (22. — 2006. — 16 серпня); Сто п’ятдесят разів зі ста п’ятидесяти можливих (ТЕТ. — 2006. — 21 серпня); Побачити близько ста п’ятидесяти збірок Франка (18. — 2006. — 22 серпня); Зв’язок з родичами обірвався десь наприкінці шестидесятих (23. — 2006. — 29 серпня); Тіла ж шестидесяти [пасажирів “Адмірала Нахімова”] досі лежать на дні (25. — 2006. — 31 серпня); Зріс до чотирьохсот шестидесяти п’яти примірників (22. — 2006. — 8 вересня); Отримала близько п’ятидесяти гривень (23. — 2006. — 10 вересня); Протягом дня тут обслуговуватимуть до шестидесяти осіб (19. — 2006. — 14 вересня); Вона [Олена Ісинбаєва] почала з чотирьох метрів шестидесяти сантиметрів (30. — 2006. — 16 вересня); Львівський проект коштує близько шестидесяти тисяч гривень (19. — 2006. — 20 вересня); Може коштувати дуже дорого — до двохсот п’ятидесяти євро (22. — 2006. — 1 жовтня); Нікого в радіусі п’ятидесяти метрів не*

було (20. — 2006. — 11 жовтня); У віці шестидесяти дев'яти років Черчилль найстаріший (24. — 2006. — 15 жовтня); Шістидесятивосьмирічний президент [Саддам Хусейн] (14. — 2006. — 4 листопада); Він отримає від семидесяти до восьмидесяти відсотків (10. — 2006. — 10 грудня); Отримає близько ста — ста п'ятидесяти доларів (16. — 2007. — 17 січня); Це очко за системою “гол + пас” стало для нього п'ятидесятим (20. — 2007. — 21 січня); Скасував приватизацію майже ста п'ятидесяти об'єктів [М. Рудьковський] (24. — 2007. — 22 січня); Ціна може зрости до трьохсот п'ятидесяти (22. — 2007. — 23 січня); Зі семидесяти двох військовослужбовців — лише десять (22. — 2007. — 25 січня); Прохачі зажадали двохсот семидесяти тисяч доларів компенсації (11. — 2007. — 30 січня). І тільки окремі випадки помилкового відмінювання кількісних числівників на позначення десятків (чомусь ті, в яких останнім компонентом складеного числівника є один) є наслідком сплутування відмінювання кількісних і порядкових числівників, тобто тележурналісти відмінюють тільки останній компонент (останнє слово) складеного числівника: Бронзу у вазі до п'ятдесят одного кілограму отримала Олеся Козут (16. — 2006. — 26 квітня); Мають можливості мешканці двадцять одного міста України (19. — 2006. — 20 липня); Тайфун забрав життя сімдесят однієї людини (16. — 2006. — 30 вересня). Тележурналісти родом з Галичини знерідка пом'якшено вимовляють *-т* в кінці числівників *п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят* (як *-десять*), що є виразною помилкою в мовленні: Його результат — сто п'ятдесят цілих і п'ятдесят шість сотих децибелів (16. — 2006. — 20 травня); Лише триста п'ятдесят гривень (18. — 2006. — 4 серпня); 3 міського [бюджету] — двісті п'ятдесят [тисяч гривень] (19. — 2006. — 15 серпня); Обкладинки на зошит — шістдесят копійок (22. — 2006. — 16 серпня); І не важливо, десять тобі чи шістдесят (22. — 2006. — 26 серпня); Смітників, яких у місті налічується понад сімдесят (18. — 2006. — 4 вересня); Сьогодні місту сімсот п'ятдесят (16. — 2006. — 30 вересня); Сімсот п'ятдесят років — такий вік старовинного міста (22. — 2006. — 30 вересня); Вісімдесят п'ять відсотків відповідей (22. — 2006. — 31 жовтня); На турнір Котельника приїхало сто шістдесят учасників (22. — 2006. — 25 грудня); Зараз у Львові є понад п'ятдесят пунктів (27. — 2007. — 23 січня).

Значно менше помилок у відмінюванні числівників *сорок, дев'яносто, сто* (скажімо, неправильної форми непрямого відмінка числівника *дев'яносто* ми взагалі не зауважили): Саддам Хусейн таки віддавав наказ убити сто сорок двох мусульман-шиїтів (10. — 2006. — 24 квітня); Загинуло понад сорока тисяч людей (16. — 2006. — 11 травня); Першокурсників є близько сто сорока (18. — 2006. — 30 серпня); Пляма завдовжки до сто сорока кілометрів (16. — 2006. — 6 жовтня); Продукція “Сітроен” представлена у сто сорока країнах світу (22. — 2006. — 8 грудня); Понад сорока членів іранського парламенту підписали лист (11. — 2007. — 18 січня); Було вбито від сто п'ятидесяти до двохсот тисяч людей (16. — 2006. — 26 вересня); Це нічого порівняно з тимистами тисячами, які були недавно (16. — 2006. — 18 квітня).

Щодо помилок у відмінюванні числівників на позначення сотень, то вони (хиби) здебільшого виникають у тих випадках, коли журналісти намагаються позначити приблизну кількість чогось. Найпоширенішою помилкою тут є визначення форм непрямих відмінків усіх цих числівників за зразком відмінювання числівника *сто*: Платять трохи більше чотириста гривень (16. — 2006.

— 25 березня); Місцева влада обіцяє надати їм від п'ятиста до тисячі гривень допомоги (16. — 2006. — 25 квітня); У ньому також понад семисот ілюстрацій (16. — 2006. — 25 квітня); У Штутгарті мешкає близько шестиста тисяч чоловік (16. — 2006. — 6 червня); Близько семиста дітей перебувають у черзі (22. — 2006. — 31 липня); Змагання коштуватимуть Україні близько шестиста тисяч гривень (10. — 2006. — 7 серпня); Малюки вагою до п'ятиста грамів (18. — 2006. — 16 серпня); Близько шестиста VIP-гостей відвідають ювілей Львова (12. — 2006. — 24 вересня); Виділила лише більше сімсот тисяч (22. — 2006. — 25 вересня); На бал приїде близько сто п'ятдесяти VIP-персон (18. — 2006. — 6 жовтня); Зібрав близько дев'ятиста народних музичних інструментів (27. — 2006. — 11 жовтня); Наша держава готує спеціалістів більше ніж за п'ятистами спеціальностями (26. — 2006. — 16 листопада); Підписалися більше семиста львів'ян (27. — 2006. — 29 листопада); Зменшилася з однієї тисячі двохсот до дев'ятсот (22. — 2006. — 24 липня); Забрав життя двісті сорока тисяч людей (16. — 2006. — 25 липня); Кошти, які витратили на прийом шістсот сорока VIP-гостей (22. — 2006. — 18 жовтня); Є поселення із семиста людей (23. — 2007. — 24 січня).

Помилки у відмінюванні кількісних числівників часто спричиняють помилки у творенні складних прикметників з першим числівниковим компонентом. Ще однією причиною виникнення таких помилок є незнання особливостей творення складних прикметників з першим компонентом дво- (двох-), три- (трьох), чотири- (чотирьох-): Польська сторона також хоче створити трьохмовну інтернет-сторінку (18. — 2006. — 20 березня); У своїй квартирі задушили сімдесятвосьмирічну жінку (29. — 2006. — 3 квітня); Перший матч після трьохтижневої ігрової паузи (22. — 2006. — 8 червня); Чотирьохразовий чемпіон СРСР [Йожеф Сабо] (15. — 2006. — 8 червня); Учасники пронесли трьохметровий хрест (22. — 2006. — 29 червня); Згодом буде стояти чотирьохповерхова церква (21. — 2006. — 14 серпня); Тетяна живе в двохкімнатній квартирі (19. — 2006. — 18 жовтня); Готується велика програма із трьохвідсотковими знижками (22. — 2006. — 18 грудня); Спекли тисячукілограмовий торт (10. — 2006. — 29 грудня); Випередила трьохразову олімпійську чемпіонку (16. — 2007. — 22 січня).

Багато помилок у вживанні власне кількісних числівників виникає через невміння тележурналістів використовувати їх для позначання приблизної кількості: Більше, ніж понад два долари, збільшилася ціна нафти (ICTV. — 2006. — 4 травня); Продукцію пропонують понад тисячу фірм із 42 країн (10. — 2006. — 17 травня; титр); Загалом їх біля тисячі (16. — 2006. — 30 травня); Всі квитки продано, порядку шістдесяти тисяч (15. — 2006. — 9 червня); Зіграв порядку ста матчів (15. — 2006. — 21 червня); В цій номінації подали заявки більше двадцяти шести телекомпаній (22. — 2006. — 25 серпня); Близько п'ятсот гривень виплатять (27. — 2006. — 5 вересня); Воно приносить до мільярду доларів на рік (22. — 2006. — 6 вересня); Гравцеві, щоб улитися в колектив, щоб знайти своє місце на полі, потрібно порядку трьох місяців (30. — 2006. — 12 вересня); Прикордонники попередили вже біля двох тисяч таких злочинів (10. — 2006. — 12 жовтня); Було заплачено порядку п'ятнадцяти мільйонів фунтів (30. — 2006. — 18 жовтня); Близько сімдесят відсотків тарифів — це ціна газу (27. — 2006. — 31 жовтня); Зараз не вистача понад двох тисяч двірників (23. — 2006. — 24 листопада); На утримання однієї людини витрача-

ють близько шістсот-сімсот гривень (18. — 2007. — 4 січня); До участі у конкурсі зголосилася понад сотню учасниць (22. — 2007. — 23 січня). Тут, крім росіянізмів на кшталт *порядка* чи сплутування синонімічних варіантів форм керування (*понад двох тисяч*), зауважуємо й низку суто логічних помилок (скажімо, *більше двадцяти шести телекомпаній*).

На межі з логічними помилками перебувають випадки поєднання власне кількісних числівників з абстрактними, збірними іменниками тощо: *25 тисяч молоді перекрили головну вулицю міста* (21. — 2006. — 18 березня); *Майже тридцять останків воїнів знайшли* (27. — 2006. — 7 серпня); *Було реалізовано більше 300 тисяч виробленої продукції [молока]* (14. — 2007. — 8 січня); *Негода вже завдала мільйони збитків фермерам* (10. — 2007. — 18 січня). Загалом же помилкове поєднання власне кількісних числівників з іменниками найчастіше засвідчує незнання особливостей відмінювання не числівників, а іменників: *Вона коштує кілька сотен тисяч доларів* (16. — 2006. — 11 квітня); *Огірки — 14 гривнів* (16. — 2006. — 11 квітня); *87 кілограм вага* (14. — 2006. — 12 червня); *Ця куля важить 80 кілограм* (30. — 2006. — 2 липня); *Тридцять — тридцять п'ять центнера з гектара* (23. — 2006. — 6 серпня); *Планує витратити шість сотен гривень* (10. — 2006. — 18 серпня); *Важить від дванадцяти до п'ятнадцяти кілограм* (22. — 2006. — 11 вересня); *Торт важив 900 кілограм* (10. — 2006. — 1 жовтня); *Коштуватиме 3 гривни 60 копійок [дизпальне]* (23. — 2006. — 1 листопада); *Понад п'ять тисяч кримських татарів мітингували в Сімферополі* (16. — 2007. — 22 січня).

Дедалі більше дослідників звертають увагу на щораз помітнішу тенденцію, яка вже набула майже норми, — на тенденцію до розширення сфери вживання збірних числівників. Можемо на підтвердження цієї тези навести хоча б такий приклад: *На порядку денному комісії було двоє питань* (23. — 2006. — 21 квітня). Проте зауважимо, що настільки відверте використання в суто книжному тексті збірного числівника *двоє* лише підкреслює неорганічність його вживання тут, розмовність цього слова. На наш погляд, це ще пов'язано й із високою частотою використання цього та декількох інших збірних числівників у розмовній функціонально-стильовій сфері. Інші (менш уживані) збірні числівники мають у цьому разі не такий неприродний вигляд. І.Р.Вихованець наполягає на тому, що “протиставлення збірності й власне-кількісності в числівникових формах занепадає і формально збірні числівники стають додатковим засобом вираження власне-кількості” [1; 161]. Додамо до цього зауваження відомого вченого також те, що дуже помітною тенденцією, яка тісно пов'язана з попередньою і прямо впливає з неї, є тенденція до розширення складу збірних числівників. У сучасному телевізійному мовленні використовують збірні числівники, не зафіксовані в академічних українських граматиках. Там їх зараховують до типових помилкових числівникових форм: *Обидвоє завершили поєдинки достроково* (22. — 2006. — 21 грудня); *За останню добу за ґратами двісті п'ятдесят троє людей* (14. — 2005. — 5 листопада); *Загиблих щонайменше двадцять троє* (9. — 2005. — 9 листопада); *Усі двадцять двоє членів екіпажу живі та здорові* (23. — 2005. — 27 листопада); *Двадцять двоє найвідоміших тренерів України* (14. — 2006. — 4 квітня); *В лікарні знаходилося п'ятдесят троє дітей* (16. — 2006. — 10 квітня); *Таких, як Віктор, у цьому відділенні сорок п'ятеро* (16. — 2006. — 10 квітня); *Їх загинуло двадцять троє* (9 — 2006. — 19 квітня); *Дев'яносто семеро утрималося (ІСТV. — 2006. — 22 квітня); Тоді*

від вибухів загинуло вісімдесят восьмеро людей (23. — 2006. — 25 квітня); “Таврії” отримали двадцять троє ліквідаторів (19. — 2006. — 26 квітня); Попереднього разу у таку машину влізло двадцять двоє осіб (27. — 2006. — 28 квітня); Ті сто шістдесят семеро депутатів, що перейдуть до нової ради, радіють (23. — 2006. — 30 квітня); Ще п’ятдесят двоє дістали поранення (23. — 2006. — 7 травня); Усіх разом із гарантом двадцять троє осіб (23. — 2006. — 17 травня); Загинули щонайменше сорок троє (10. — 2006. — 18 травня); Двадцять двоє порізали собі шкіру на руках (14. — 2006. — 19 травня); Утримували тридцять дев’ятеро людей (23. — 2006. — 20 травня); Відмічати останній дзвоник прийшли тридцять двоє (16. — 2006. — 1 червня); Усі двадцять троє готові вийти на поле (15. — 2006. — 5 липня); Кількість кандидатів рекордна — двадцять троє (23. — 2006. — 5 листопада); Об’єднав навколо себе більшість, яка налічує шістдесят п’ятеро депутатів (23. — 2006. — 17 квітня); Усі сто тринадцятеро пасажирів та члени екіпажу загинули (23. — 2006. — 7 травня); Двадцять четверо людей порізало собі руки лезами (23. — 2006. — 23 травня); Загинуло шістдесят шестеро людей (10. — 2006. — 2 липня); Сто двадцять семеро людей загинуло (23. — 2006. — 9 липня); Сімдесят семеро загинуло (23. — 2006. — 8 серпня); На борту літака перебувало сто тридцять семеро пасажирів (23. — 2006. — 11 вересня); На святі побували й тридцять п’ятеро дітей з особливими потребами (23. — 2006. — 29 грудня); Сімдесят четверо людей, за останніми даними, стали жертвами хурделиць (23. — 2007. — 21 січня). Зважаючи на кількість і частоту використання цих ненормативних збірних числівників, а також урахувавши тенденцію до перетворення збірних числівників на цілковиті синоніми власне кількісних, можемо спрогнозувати перегляд окремих теоретичних засад в академічних граматиках, а не в практиці мовлення, бо, на наш погляд, деякі положення про особливості вживання збірних числівників (Вони зовсім не властиві книжній функціонально-стильовій сфері й широко вживаються в розмовному мовленні (Див.: [1; 159–162, 6; 192, 8; 240]) мають відчутний вплив теоретичних досліджень російських мовознавців щодо своєї мови.

На перший погляд, порівняно мало трапляється помилок у стилістичному використанні дробових числівників: *В Ірані відбувся землетрус силою 5,9 бали* (10. — 2005. — 27 листопада); *Тариф збільшений у дві цілих і три десятих рази* (22. — 2006. — 16 жовтня). До речі, в довіднику за редакцією С. Я. Єрмоленко особливо наголошено на тому, що слово *раз* у поєднанні з дробовим числівником має форму родового відмінка (закінчення *-а*): *2,5 рази* [Див.: 4; 271–272]. Проте зовсім інше враження виникає, коли проаналізувати випадки, в яких замість дробових числівників використовують іменники з кількісно-предметним значенням *половина*, *чверть* та ін., що поєднують з власне кількісними числівниками на позначення цілих одиниць. Тоді іменник, що називає предмет чи одиницю виміру, сполучається з цими власне кількісними числівниками: *2,5 метра*, але *два з половиною метри*. Якраз сплутування особливостей уживання дробових числівників і цих слів (*половина*, *чверть* тощо) й спричиняє чималу кількість помилок: *Закладено три з половиною мільйонів гривень* (22. — 2006. — 8 березня); *До наступних виборів ще три з половиною року* (27. — 2006. — 4 квітня); *Початкова ціна — три з половиною мільйона доларів* (29. — 2006. — 20 квітня); *За незалежність [Чорногорії] проголосували п’ятдесят п’ять з половиною відсотка* (14. — 2006. — 23 травня); *Обробляє чотири з половиною*

гектара землі (31. — 2006. — 7 червня); Два з половиною року (16. — 2006. — 29 червня); Пролетів над водою вісімдесят чотири з половиною метра (16. — 2006. — 12 вересня). Ще одним джерелом виникнення помилок є неправомірне вживання дробових числівників *півтора, півтори*: *Хакан Шукюр був у офсайді, метра півтори він перебував там* (20. — 2005. — 12 листопада); *Контракт на півтори роки* (29. — 2006. — 25 березня); *Одна з мостових опор зрушилася більш ніж на півтори метри* (22. — 2006. — 10 травня); *Встиг випити понад півтора тисяч літрів цього напою* (18. — 2006. — 16 травня); *Заборгованість становить півтори мільйони гривень* (27. — 2006. — 24 травня); *Бажання виявив ще півтора роки тому* (21. — 2006. — 24 липня); *Я схудла на півтори кілограма* (17. — 2006. — 3 серпня); *Розвезуть подарунки на півтора тисячі більше* (27. — 2006. — 6 грудня); *Його ціна — півтори мільйона доларів* (16. — 2006. — 23 грудня); *Зібрали півтора мільйони гривень* (14. — 2006. — 26 грудня); *Міська рада вперше виділила півтори мільйони гривень* (19. — 2007. — 16 січня).

У мовностилістичному використанні порядкових числівників найбільша кількість помилок трапляється через незнання особливостей їх відмінювання, а також через невміння правильно використовувати їх на позначення дат, годин тощо: *Поздоровляв жінок із 8 Березням* (14. — 2006. — 7 березня); *Найтепліше було у тисячу дев'ятсот сімдесят дев'ятому році* (19. — 2006. — 7 березня); *3 болем згадують про двадцять шосте квітня тисячу дев'ятсот вісімдесят шостого року* (23. — 2006. — 26 квітня); *Воював на цій висоті у тисячу дев'ятсот сорок третьому* (29. — 2006. — 6 травня); *Вона у тисячу дев'ятсот восьмому році загорілася* (22. — 2006. — 12 травня); *Раніше, у двітисячному та дві тисячі першому році, його поновив на роботі Печерський суд* (14. — 2006. — 25 травня); *Працюватимуть не до восьми, а до шести [годин вечора]* (23. — 2006. — 9 червня); *Він дебютував у збірній ще двітисячного року* (15. — 2006. — 22 червня); *Ми стаємо свідками сімсотого матчу* (15. — 2006. — 27 червня); *Його ["Дискавері"] старт заплановано на двадцять дві години сорок дев'ять хвилин* (16. — 2006. — 1 липня); *У двотисячі другому Андрієві [Краскові] пощастило* (16. — 2006. — 5 липня); *У вересні двітисячного року ФІФА вже попереджувала Грецію* (13. — 2006. — 5 липня); *В тисячу дев'ятсот дев'яносто третьому році Кірна очолює Львівську залізницю* (22. — 2006. — 20 липня); *У тисячу дев'ятсот шістдесят дев'ятому році* (16. — 2006. — 4 серпня); *Упродовж дві тисячі другого — дві тисячі шостих років* (23. — 2006. — 4 серпня); *Пістолет він придбав у Берліні в тисячу дев'ятсот восьмому році* (23. — 2006. — 4 серпня); *Чад і Китай поновили стосунки у тисячу дев'ятсот вісімдесят другому році* (11. — 2006. — 7 серпня); *3 півдев'ятої вечора в суботу* (22. — 2006. — 7 серпня); *Створили тисячу вісімсот вісімдесят третього року* (30. — 2006. — 17 серпня); *Півдесятої ранку* (28. — 2006. — 7 вересня); *Він [документ] існує і датований двадцять першим вересням* (10. — 2006. — 24 вересня); *Сім годин тридцять хвилин [про час початку передачі]* (24. — 2006. — 15 жовтня); *Сорока хвилина пішла* (29. — 2006. — 22 жовтня); *Йому зачитали постанову, датовану п'ятим травням дві тисячі п'ятого року* (10. — 2006. — 4 листопада); *Треба вставати кожного дня в шостій годині, а вже в сьомій виходити в ефір* (27. — 2006. — 16 листопада); *Розкопали ще у двітисячному* (23. — 2006. — 25 листопада); *Ток-шоу почнеться в дев'ятнадцятій тридцять* (10. — 2006. — 10 грудня); *Їхній заклад заснований ще у тисячу дев'ятсот сорок шостому році* (22. — 2006. — 14 грудня); *Існує ще з тисячу дев'ятсот шістдесят четвертого*

року (22. — 2006. — 19 грудня); Саме 15 січня тисячу дев'ятсот дев'яносто другого року Верховна Рада затвердила мелодію [гімну] (10. — 2007. — 15 січня).

Отже, зауважуємо цікаві тенденції у використанні числівникових форм під час телевізійного мовлення українських журналістів у прямому ефірі. Деякі з проаналізованих тут тенденцій засвідчують руйнівний вплив на українську мову мови сусідньої держави, що не стало несподіванкою, зважаючи на особливості праці сучасних тележурналістів в Україні. Проте інші тенденції є виявом, навпаки, процесів розокремлення двох мов, повернення українській мові багатьох рис, що визначають її своєрідність. Підтримування й примноження цих явищ сприятиме позитивним тенденціям у розвитку не тільки української мови, але й українського суспільства, української держави. Але ми, на жаль, поки що не можемо дати однозначної оцінки деяким із зауважених у нашому дослідженні тенденцій. Для цього варто докладніше вивчити практику використання (й не тільки в прямоефірному телевізійному мовленні) деяких числівникових форм. Це сприятиме як підвищенню культури мовлення телевізійних журналістів, так і з'ясуванню новітніх тенденцій у розвитку української мови, а подеколи й переглядові застарілих догм, які ґрунтуються на теорії зближення і злиття мов народів, що входили колись до складу радянської імперії.

1. *Вихованець І.Р., Городенська К.Г.* Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. — К.: Пульсари, 2004. — 400 с.
2. *Волкотруб Г.Й.* Практична стилістика української мови: Використання морфологічних засобів мови. — К.: ТОВ “ЛДЛ”, 1998. — 176 с.
3. *Волкотруб Г.Й.* Стилiстика ділової мови. — К.: МАУП, 2002. — 208 с.
4. Довідник з культури мови / За ред. С.Я.Єрмоленко.— К.: Вища шк., 2005. — 399 с.
5. *Дудик П.С.* Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. — К.: Академія, 2005. — 368 с.
6. *Кулик Б.М., Масюкевич О.М.* Збiрник вправ з стилiстики. — К.: Рад. шк., 1963. — 332 с.
7. *Пономарiв О.Д.* Культура слова: Мовностилiстичнi поради. — К.: Либiдь, 1999. — 240 с.
8. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. — К.: Наук. думка, 1969. — 584 с.
9. 1+1
10. 5-й канал.
11. News One.
12. Ес-Ті-Ві.
13. Євроспорт-Україна.
14. ICTV.
15. Інтер.
16. К1.
17. К2.
18. ЛТБ (12-й канал).
19. Львів ТБ.
20. Мегаспорт.

21. Новий канал.
22. НТА.
23. НТН.
24. СТБ.
25. Тоніс.
26. ТРК Ера.
27. ТРК Люкс.
28. ТРК Разом.
29. ТРК Україна.
30. УТ-1 (Перший національний).
31. УТР.

PRACTICE OF USAGE OF NUMERAL FORMS IN LIVE SPEECH BY TV JOURNALISTS

Anatoliy Kapelyushnyi

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Street 1, 79000, Lviv, Ukraine*

Tel. office: (032) 296-41-81

E-mail: journft@franko.lviv.ua

Covers most tendencies in practice of usage of numeral forms in live speech by TV journalists. Special attention is paid to violation of grammatical norms on TV ether.

Key words: violation of grammatical norms, usage of numeral forms, TV journalists.

Стаття надійшла до редколегії 07.03.2007

Прийнята до друку 15.03.2007